Tilastokeskus

Pvm 2.12.2020

Dnro TK/965/00.07/2020-1

Vastaanottaja

Eduskunta
Talousvaliokunta

TaV@eduskunta.fi

Viite

Lausuntopyyntö 26.11.2020

Asia

HE 53/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kuluttajansuojalain 7 luvun väliaikaisesta muuttamisesta

Tilastokeskus kiittää Eduskunnan talousvaliokuntaa kutsusta kuulemiseen koskien hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi kuluttajansuojalain 7 luvun väliaikaisesta muuttamisesta. Tilastokeskus on 28.4.2020 TK-01-680-20 lausunnossaan talousvaliokunnalle arvioinut esityksen vaikutuksia eri tilastoihin. Tässä asiantuntijalausunnossa laajennetaan korona-ajan tilannekuvaa erityisesti kuluttajien ja yritysten näkökulmasta. Lähteenä on käytetty Tilastokeskuksen talouden tilannekuva -katsauksen aineistoa (27.11.2020), tilastojen antamaa kuvaa sekä Valtioneuvoston toimeksiannosta 2–4 viikon välein toteutettavan Kansalaispulssi-kyselyn tuloksia.

Lisäksi Tilastokeskus nostaa lausunnossaan esille kotitalouksien velkaantumistilaston ja varallisuustilastoinnin tietopohjassa olevia puutteita ja kehittämistarpeita. Keskeisimmät kehittämistarpeet liittyvät positiivisen luottorekisterin antamiin mahdollisuuksiin ja nykyistä tiheämmän ja yksityiskohtaisemman varallisuustilastoinnin kehittämisen edellytyksiin.

Erityisesti positiivisen luottorekisterin riittävä tietosisältö on edellytys henkilöiden ja asuntokuntien velkaantumistilaston ja kotitalouksien varallisuus -tilaston jatkolle (rekisteripohjaisesti), jos hallitusohjelman mukaiset toimet etenevät esimerkiksi asuntolainojen korkojen vähennysoikeuksien osalta.

Varallisuustilastoinnin kannalta olennaisin kehittämiskohde on tilastolain ja muun tarvittavan lainsäädännön muuttaminen siten, että kotitaloussektorin talletustiedot voidaan saada Tilastokeskuksen käyttöön.

Yleinen taloustilanne koheni keväästä

Pandemiatilanne vaihteli Suomessa huomattavasti heinä–syyskuussa eli kolmannella vuosineljänneksellä. Heinäkuussa tartuntamäärät pysyttelivät alhaisina, mutta syyskuun lopulla toisen aallon saapuminen varmistui. Heinäkuussa matkustusrajoituksia höllennettiin ja lopuistakin ravintolatoiminnan rajoituksista luovuttiin. Syyskuun lopulla taloudellisen toiminnan rajoituksia jouduttiin asettamaan uudelleen tartuntojen ehkäisemiseksi.

Eurostatin ennakollisesta julkistuksesta nähdään, Suomen talous on selvinnyt koronakriisistä edelleen selvästi muita EU-maita paremmin. Kolmannella neljänneksellä ero ei kuitenkaan ollut yhtä suuri kuin aiemmin. Suomen talouden notkahdus jäi 3,9 prosenttiin toisella neljänneksellä, ja kolmannella neljänneksellä kasvua kertyi 3,3 prosenttia edellisestä neljänneksestä. Vuoden takaiseen

verrattuna Suomen talous supistui kolmannella neljänneksellä 2,7 prosenttia, mikä on hieman EU:ta (-4,3 %) ja euroaluetta (-4,4 %) vähemmän.

Bruttokansantuote vuosineljänneksittäin, volyymisarja, viitevuosi 2010 (mrd. euroa)

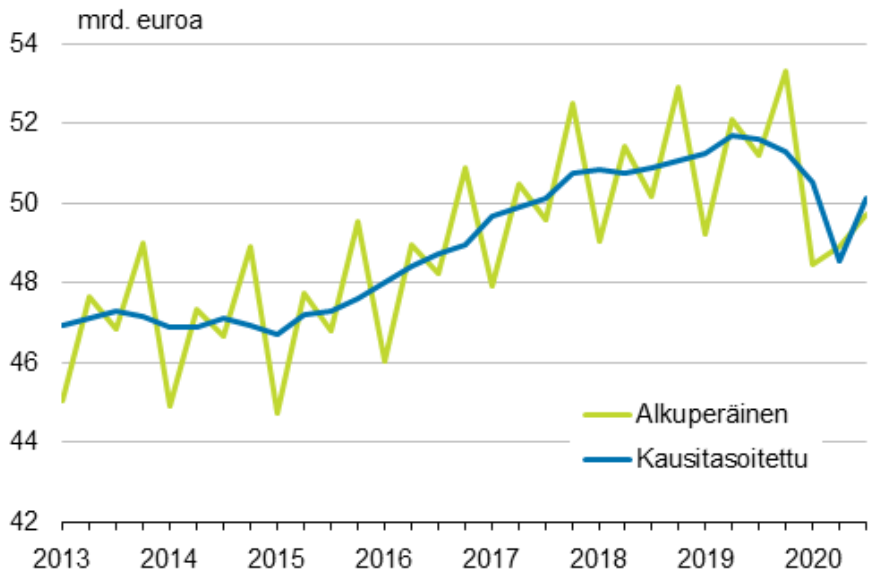

Lähde: Kansantalouden neljännesvuositilinpito

Talouden pikaestimaatin mukaan tuotannon elpyminen pysähtyi kuitenkin jo heinäkuussa ja lokakuussakin kasvua kertyi vain 0,3 prosenttia edellisestä kuukaudesta. Loppuvuoden osalta tunnelmat ovat kaksijakoiset. Epidemiatilanne pahenee lähes kaikkialla Euroopassa ja uusia rajoituksia joudutaan asettamaan. Toisaalta positiiviset uutiset rokotekehityksen edistymisestä luovat uskoa kriisin päättymisestä.

Tilastojen antama kuva kotitalouksien tuloista, säästämisestä ja velkaantumisesta

Kotitalouksien saamat palkansaajakorvaukset supistuivat merkittävästi toisella neljänneksellä, ja muutos vaikutti kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen määrään. Kotitalouksien kulutus laski vielä käytettävissä olevia tulojakin enemmän, ja säästäminen kääntyi siten voimakkaaseen kasvuun.

Kotitalouksien pitkään jatkunut velkaantuminen ei kiihtynyt merkittävästi koronakriisin seurauksena. Lainavelat lisääntyivät vuoden 2020 toisella neljänneksellä 1,1 miljardia euroa nousten 159,4 miljardiin euroon. Samaan aikaan kotitalouksien käytettävissä olevat tulot pienenivät. Toisella neljänneksellä kotitalouksien velkaantumisaste kasvoi 1,5 prosenttiyksikköä, ja oli neljänneksen lopussa 130,5 prosenttia.

Kotitalouksien säästämisaste vuodesta 2005 alkaen (%)

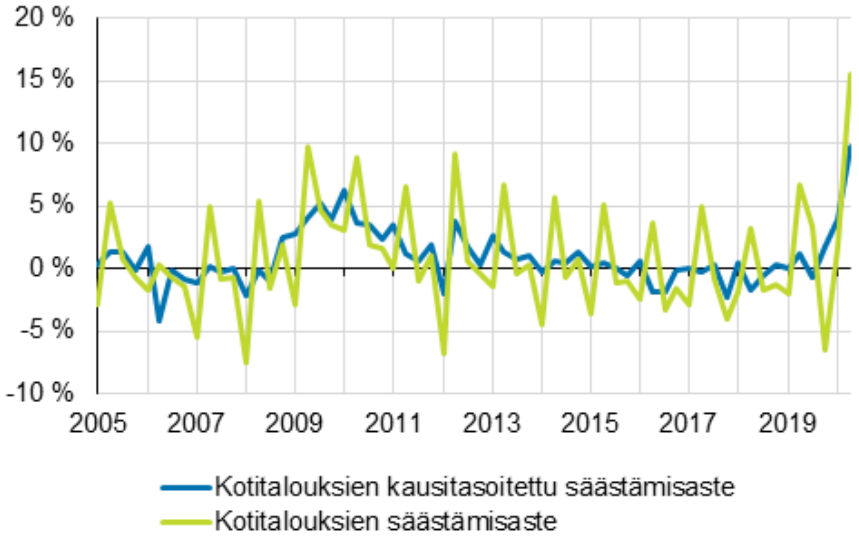

Lähde: Sektoritilit neljännesvuosittain

Kotitalouksien velkaantumisaste vuodesta 2000 alkaen (%)

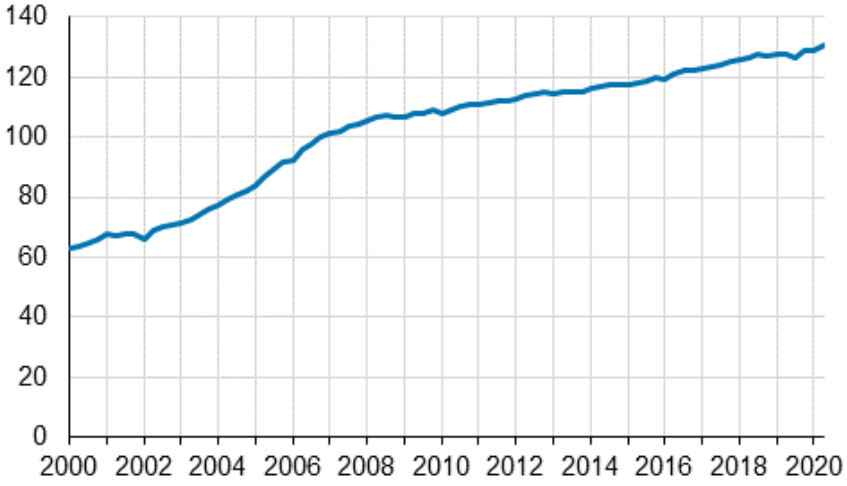

Lähde: Rahoitustilinpito

Tilastokeskuksen tietojen mukaan tammi - syyskuussa 2020 käräjäoikeuksiin jätettiin 2 842 yksityishenkilöiden velkajärjestelyhakemusta. Hakemuksia jätettiin 443 kappaletta (18,5 prosenttia) enemmän kuin vastaavana ajankohtana vuotta aiemmin. Vireille pantujen velkajärjestelyhakemusten määrä oli poikkeuksellisen pieni vuoden 2019 ensimmäisellä neljänneksellä. Tämä johtui osaltaan talous- ja velkaneuvonnan siirtymisestä 1.1.2019 voimaan tulleen lain myötä kunnilta valtion oikeusaputoimistoihin, joka hidasti hakemusten käsittelyä vuonna 2019.

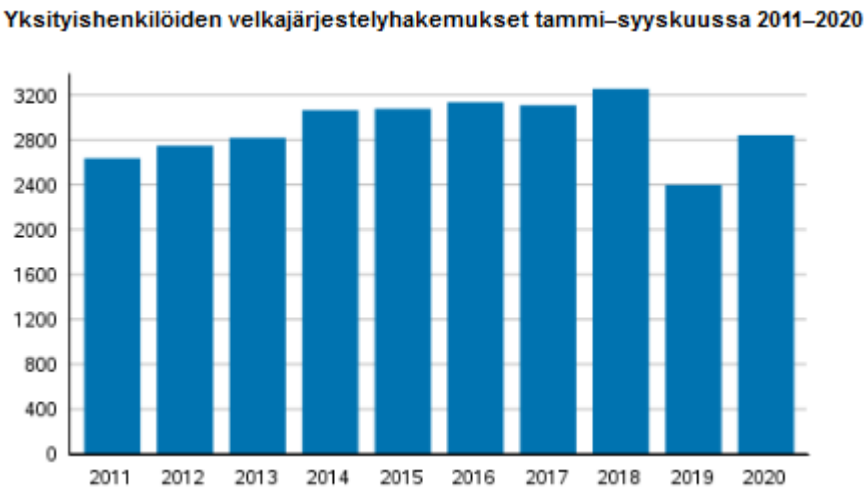

Lähde: Velkajärjestelyt 2020, 3. vuosineljännes

Koronan vaikutukset kuluttajien näkökulmasta

Kun koronarajoitukset astuivat voimaan maaliskuussa 2020, huhtikuussa kuluttajien luottamus Suomen talouden kehitykseen (-13,9) oli mittaushistorian 1995–2020 synkin. Myös omaan talouteen huonompia aikoja ennakoivien kuluttajien osuus tuplaantui huhtikuussa, mikä on ainutlaatuista tilaston historiassa. Kesän aikana kuluttajien luottamus niin omaan kuin Suomenkin talouteen koheni, mutta elokuusta alkaen luottamus on ollut uudelleen heikommalla tasolla. Luottamus omaan talouteen on kuitenkin pysynyt huhtikuun notkahdusta lukuun ottamatta varsin vahvana. Marraskuussa 2020 väestöryhmistä ylemmät toimihenkilöt olivat optimistisimpia, ja pessimistisimmin talouskehitystä arvioivat yrittäjät ja eläkeläiset.

Kuluttajien luottamusindikaattorin kehitys 2007–2020

Lähde: Kuluttajien luottamus

Myös Kansalaispulssin mukaan suomalaisten huoli omasta taloudestaan tai selviämisestä koronan yli taloudellisessa mielessä on ollut melko maltillista. Toisin sanoen omaan talouteen jaksetaan luottaa tässäkin tilanteessa: keskimäärin jopa lähes puolet ei ole lainkaan huolissaan ja sanottavasti huolissaan on vain joka neljäs.

Kuinka huolestunut olet kotitaloutesi toimeentulosta seuraavan kuukauden aikana?

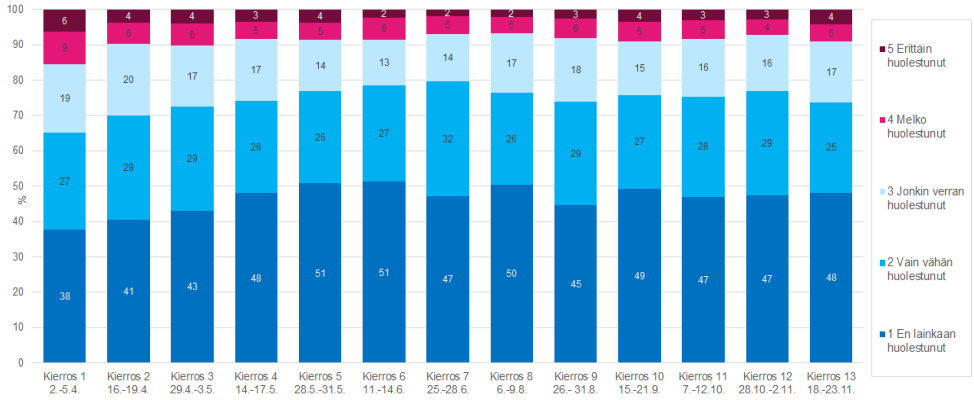

Lähde: Kansalaispulssi 1-13/2020 huhti-marraskuu

Kerro arviosi suomalaisten mielialasta tällä hetkellä

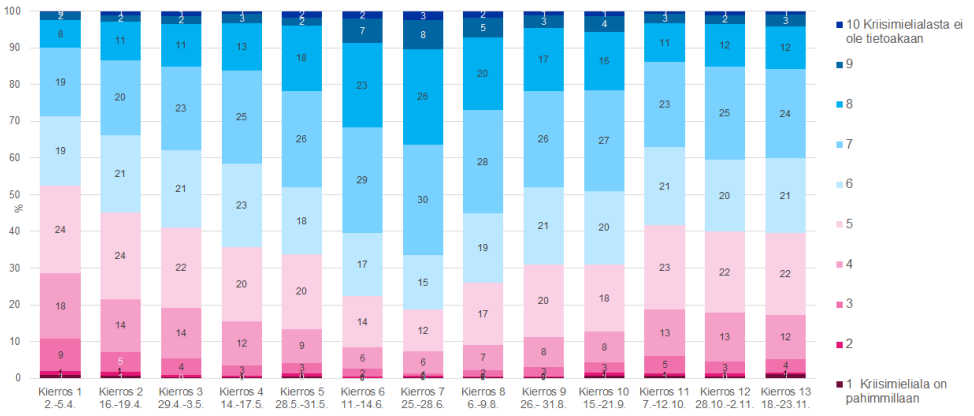

Lähde: Kansalaispulssi 1-13/2020 huhti-marraskuu

Kuten kuluttajien luottamus -tilastossa myös Kansalaispulssissa luottamus Suomen talouden kehitykseen aiheuttaa huolta enemmän kuin oma taloudellinen tilanne.

Aiheuttavatko seuraavat toimeentuloon ja arkeen liittyvät asiat sinussa huolta tällä hetkellä?

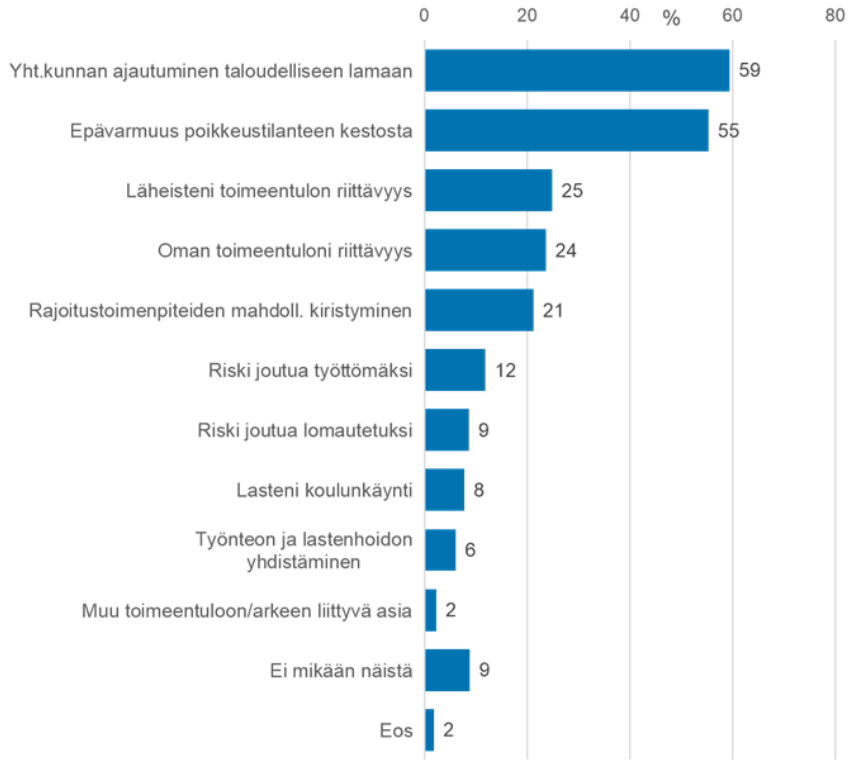

Lähde: Kansalaispulssi 13/2020 (18. - 23.11.)

Huhti-toukokuun notkahduksen jälkeen kuluttajilla on ollut huomattavan paljon erityisesti asunnonosto- ja lainanottoaikeita. Myös kestotavaroiden ostoaikeita kuluttajilla on ollut kesästä alkaen jopa hieman tavanomaista enemmän. Tätä havaintoa tukevat tiedot asuntokaupan ja asuntojen hintojen kehityksestä, etenkin vanhojen asuntojen osalta. Asuntokauppojen määrä notkahti ensin huhti-toukokuussa mutta palautui nopeasti kesäkuussa ennalleen. Myös esimerkiksi autokauppa on piristynyt vastaavasti kolmannella vuosineljänneksellä. Lisäksi kodintekniikan kauppa kasvoi vähittäiskaupan aloista edelleen voimakkaasti (14 %) ja veneiden ja veneilytarvikkeiden vähittäiskauppa (7,7 %).

Asuntokauppojen kokonaismäärät Suomessa

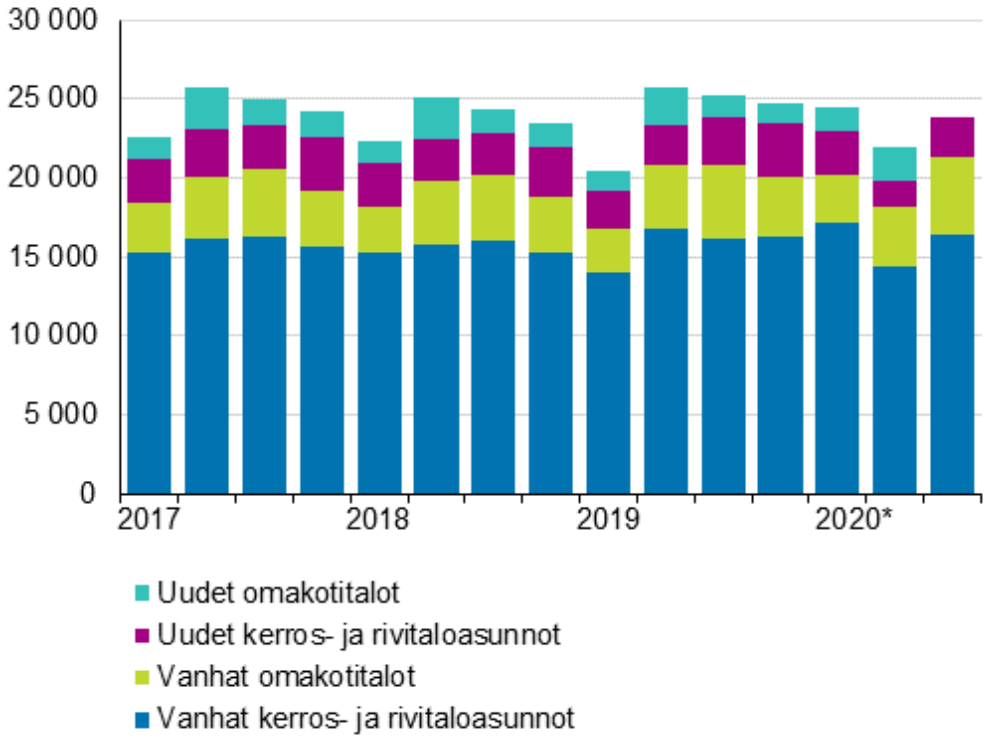

Lähteet: Osakeasuntojen hinnat, Kiinteistövälitysalan keskusliitto

Kuluttajien ostovoimaa on pitänyt yllä maltillinen inflaatio. Toisaalta kuitenkin inflaation oikeellisuudesta korona-aikana on käyty jonkin verran keskustelua johtuen kulutuskäyttäytymisen muutoksista koronan vuoksi. Kulutuksen painorakenne on ollut vuonna 2020 erilainen kuin ns. normaalivuonna, joka on nyt laskelmien pohjana. Esimerkiksi IMF:n asiantuntijat ovat nostaneet esiin, että inflaatio ei välttämättä ole ’oikeasti’ niin maltillinen kuin tilastot näyttävät. Suomi noudattaa EU-maiden koronapandemian alussa tekemää yhteistä päätöstä siitä, ettei painorakennetta muuteta kesken vuotta. Asiaan on hyvät perusteet myös kuluttajahintaindeksin laskentatavan kannalta. Ks. tarkemmin kuluttajahintaindeksin tiedote huhtikuulta ja YLE:n artikkeli aiheesta (haastateltavana Tilastokeskuksen asiantuntija)

Kuluttajahintaindeksin ja pääerien kehitys

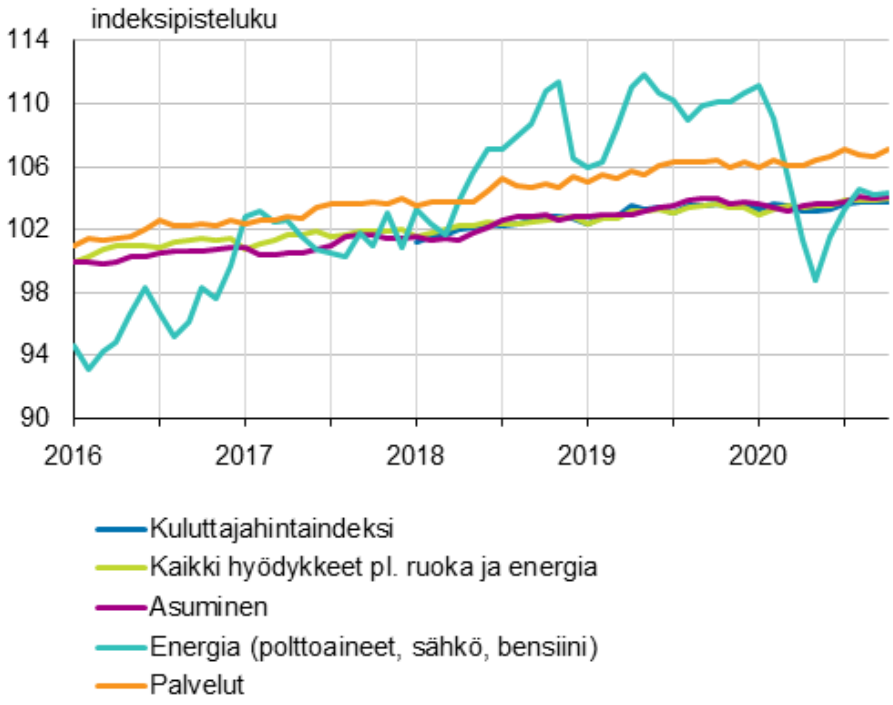

Lähde: Kuluttajahintaindeksi

Työllisyysasteessa ja palkkasumman kehityksessä näkyy vastaavalla tavalla pandemian alkuajan notkahdus ja sen jälkeinen palautuminen. Kolmannella neljänneksellä työllisyystilanne koheni edellisestä neljänneksestä. Työllisiä oli edelleen 50 000 vähemmän ja työttömiä 45 000 enemmän kuin vuotta aiemmin. Koko aikaisesti lomautettujen määrä on laskenut työ- ja elinkeinoministeriön mukaan huhtikuun yli 160 000 henkilöstä elokuun lopun noin 60 000 henkilöön ja pysytellyt tällä tasolla aina lokakuun loppuun saakka. Lomautettujen määrän väheneminen ei heijastu suoraan työllisten määrän kasvuun eli iso osa lomautuksista on päättynyt töiden loppumiseen.

Työllisyysaste ja työllisyysasteen trendi, 15–64-vuotiaat

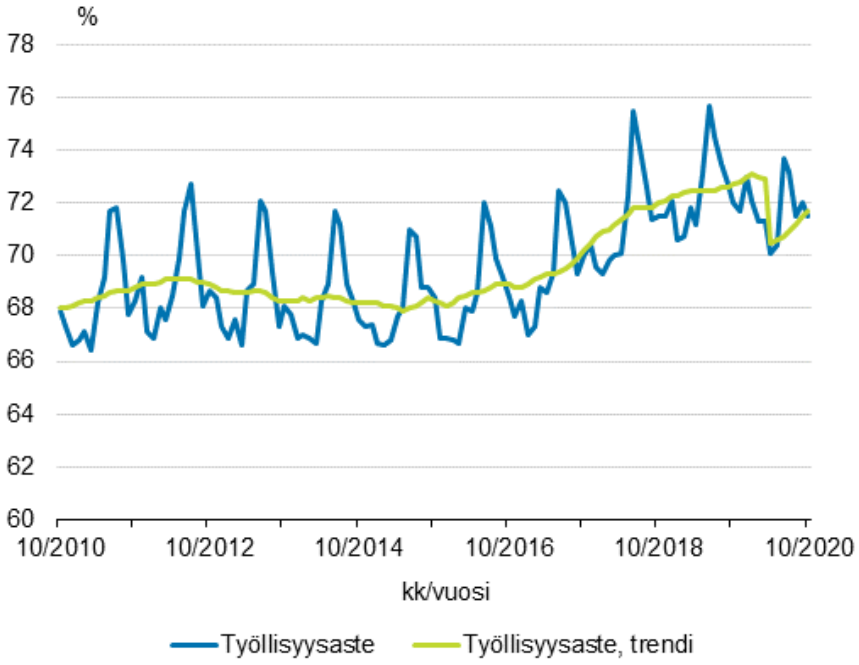

Lähde: Työvoimatutkimus

Työllisyysasteen lisäksi mielenkiintoinen tieto lomautusten sekä konkurssitilanteen kehittyminen vuoden 2020 aikana. Lomautettujen määrä oli suurimmillaan huhtikuussa, kun kokoaikaisesti lomautettuja oli kaikkiaan 164 000. Tämän jälkeen lomautettujen määrä aleni voimakkaasti ja tasaantui elokuussa noin 60 000 lomautetun tasolle.

Kokoaikaisesti lomautetut ja lyhennettyä työviikkoa tekevät työnhakijat työ- ja elinkeinotoimistoissa

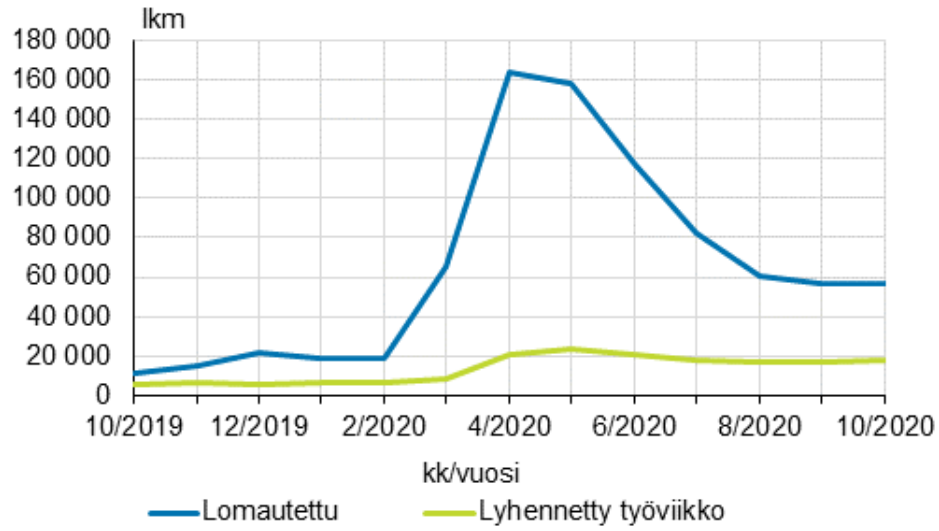

Lähde: TEM, työllisyyskatsaus

Konkurssitilastointia tihennettiin kesän aikana. Pelättyä yritysten konkurssiaaltoa ei ole toistaiseksi näkynyt. Tammi–lokakuussa pantiin vireille 1 886 konkurssia, mikä on 15 prosenttia vähemmän kuin vastaavana ajanjaksona vuotta aiemmin. Konkurssiin haetuissa yrityksissä työskenteli kaikkiaan 9 770 henkeä.

Konkurssien alhaiseen määrään ovat vaikuttaneet yritystuet, verohallinnon tarjoamat verohelpotukset ja väliaikainen konkurssilaki. Yritystuilla on pyritty lieventämään koronan aiheuttamaa suhdanneheikentymää. Tukia maksettiin tai myönnettiin toisella neljänneksellä yhteensä 43 677 yritykselle. Lakimuutoksella on puolestaan rajoitettu velkojan mahdollisuutta hakea yritys konkurssiin maaliskuun jälkeen syntyneiden maksurästien perusteella. Konkurssien määrän kehitystä ei näistä syistä kannata suoraan verrata koronaa edeltävään kehitykseen.

Vireille pannut konkurssit ja henkilöstön määrä yrityksissä

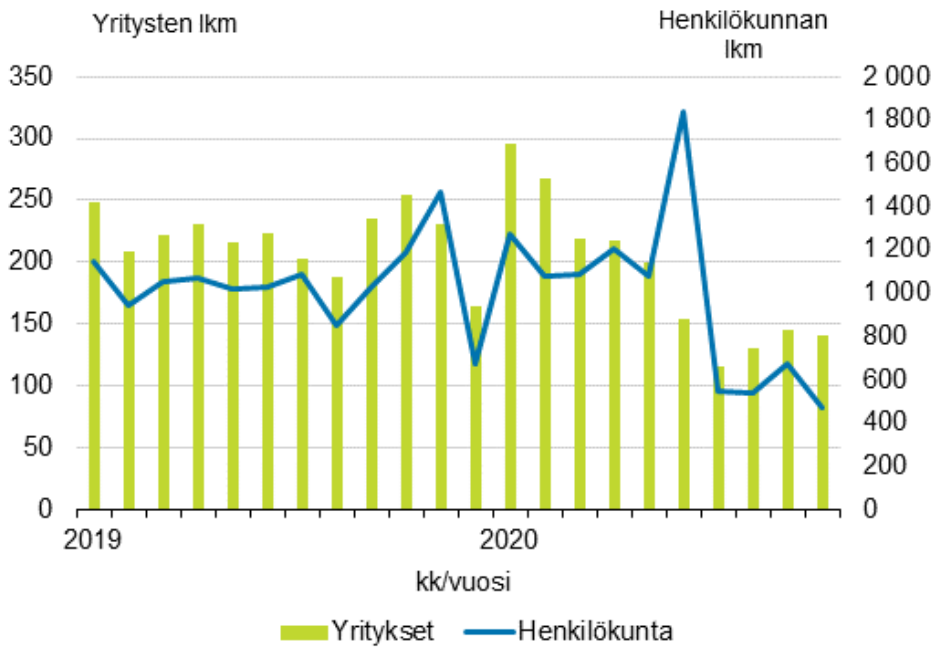

Lähde: Konkurssit

Mitä tilastot eivät kerro tietopohjan puutteiden vuoksi?

Kotitalouksien käytettävissä olevista tuloista, kulutuksesta ja säästämisestä ei ole vielä saatavilla tietoa mikrotilastoista (väestöryhmittäin) vuodelta 2020. Kuten edellä on todettu, makrotasolla uusin tieto on toiselta vuosineljännekseltä, jolloin kotitalouksien käytettävissä olevat tulot pienenivät, mutta kulutus pieneni vielä selvästi enemmän, ja säästämisaste kasvoi merkittävästi.

Myöskään kotitalouksien varallisuudesta tai veloista ei ole mikrotilastoja vuodelta 2020. Vuodelta 2019 julkaistaan tulonjakotilasto joulukuussa 2020, velkaantumisasteet tammikuussa 2021 ja kotitalouksien varallisuus -tilasto (varallisuustutkimus) kesäkuussa 2021. Seuraava kotitalouksien kulutus -tilasto ollaan laatimassa vasta vuodelta 2022 (kulutustutkimus).

Nykyisellään velkaantumistilastossa ei ole mukana korkokaton kohteena olevia velkaeriä. Näin ollen korkokaton vaikutuksia ei voida havaita nykyisensisältöisestä velkaantumistilastosta. Varallisuustutkimuksessa näitä tietoja kysytään haastattelussa.

Tulorekisteri tarjoaa nyt (palkat) ja etenkin 2021 alkaen (etuudet) nopeasti tietoa suurimmasta osasta henkilöiden tuloja, mutta tietojen kattavuus ei toistaiseksi

tiedossa olevalla tietosisällöllä kuitenkaan riitä varsinaiseen tulonjakotilastointiin. Esimerkiksi tiedot toimeentulotuesta tai yrittäjätuloista ovat välttämättömiä tuloerojen ja pienituloisuuden tilastoinnissa. Toisin sanoen tulorekisteri nopeuttaa mutta ei laajenna nykyistä tietopohjaa.

Sen sijaan **positiivinen luottorekisteri** voi tarjota sekä nopeampaa että kattavampaa tietopohjaa veloista – ja näin vaikuttaa myönteisesti sekä velkaantumistilastoon että kotitalouksien varallisuus -tilastoon.

Nyt esillä oleva hallituksen esitys HE 234/2020 vp eduskunnalle laiksi kuluttajansuojalain 7 luvun väliaikaisesta muuttamisesta ei vaikuta Tilastokeskuksen mikrotason velkaantumistilastoon siksi, että vuodesta 2012 lähtien velkatietoja ei ole tarvinnut toimittaa Verohallinnolle vuosi-ilmoituksilla kuluttajansuojalain 7 luvun 7 §:n 1 kohdassa tarkoitetuista jatkuvista luotoista (eikä luotoista, joiden pääoma on alle 1 700 euroa). Näin ollen myöskään tämä jatkuviin luottoihin tuleva korkokatto ei vaikuta velkaantumistilastoon. Jotta velkaantumistilasto kuvaisi velkoja kattavasti, tietopohjaan ja sen riittävyyteen tulisi kiinnittää huomiota. Tässä positiivinen luottorekisteri antaisi parempia mahdollisuuksia, mikäli sen tietosisältöön kuuluisivat myös ns. pikavipit, jatkuvat tililuotot ja luottokorttiluotot. Lisäksi velkaantumistilaston kattavuutta ja analysointimahdollisuuksia parantaisi henkilöiden rahoitusvastikkeessa maksamien taloyhtiölainojen sisällyttäminen rekisteriin.

Positiivisen luottorekisterin riittävä tietosisältö saattaa ylipäätään olla edellytys henkilöiden ja asuntokuntien velkaantumistilaston ja kotitalouksien varallisuus -tilaston jatkolle (rekisteripohjaisesti), jos hallitusohjelman mukaiset toimet etenevät esimerkiksi asuntolainojen korkojen vähennysoikeuksien osalta. Hallitusohjelmaan on kirjattu aie poistaa asuntolainojen korkoja koskeva verovähennysoikeus hallituskauden loppuun mennessä. Toteutuessaan tämä saattaisi tarkoittaa muutoksia verotusmenettelylain edellyttämään ilmoitusvelvollisuuteen verovelvollisen verotusta varten tarpeellisista lainatiedoista (käyttötarkoitus, pääoma, korot). Verohallinnolla ei välttämättä ole enää intressiä kerätä tietoa asuntolainoista, jos tietoa ei tarvita verotusta varten. Positiivisen luottorekisterin tietosisältö ja tietovirrat tuleekin toteuttaa verotustarpeiden lisäksi myös yhteiskunnallisen tietotarpeen näkökulmasta (esim. sisällyttämällä asuntolainat rekisterin tietoihin).

Opintolainojen osalta tilastointimahdollisuudet jo kaventuivat muutama vuosi sitten vastaavasta syystä. Tuloverotuksessa ei vuodesta 2015 lähtien ole voinut vähentää opintolainan korkoja, eikä Verohallinto enää kerää rahoituslaitoksilta niistä tietoja eritellysti. Opintolainat kyllä ilmoitetaan edelleen, mutta osana muita velkoja. Velkaantumistilastossa opintovelat sisältyvät vuodesta 2015 lähtien muihin velkoihin ja opintovelkojen korot muihin korkoihin.

Varallisuustilastoinnin kehittäminen

Tilastokeskuksen tulo- ja varallisuustilastoinnin kehittäminen nousi esiin elokuussa 2020, kun Valtiovarainministeriön osastopäällikkö Mikko Spolander välitti Tilastokeskukselle ministeri Paateron esikunnan tulo- ja varallisuustilastoinnin puutteisiin liittyviä kysymyksiä, joihin Tilastokeskus vastasi syyskuun alussa.

Tuolloin Tilastokeskus totesi, että aivan keskeisin asia kotitalouksien varallisuus -tilaston kehittämiskohteena on **talletusten** sekä **säästö- ja sijoitusvakuutusten** arvon saaminen rekisteritietoina. Näiden lisäksi myös velkatietoja esimerkiksi **luottokortti- ja tililuotoista** joudutaan kysymään tällä hetkellä haastattelussa. Velkatietojen osalta mahdollisesti vuonna 2023 käyttöönotettava positiivinen

luottorekisteri tarjoaa ratkaisumahdollisuutta. Laadun parantamisen suhteen kaikkein olennaisinta on talletusten saaminen rekisteritietona.

Em. tietopuutteiden vuoksi varallisuustutkimus joudutaan tällä hetkellä tekemään **otospohjaisesti**, vaikkakin suurin osa tiedoista muodostetaan otokselle jo nyt estimointimenetelmin rekistereistä. Yksi keskeisimmistä varallisuustutkimuksen haasteista on varallisuuden vino jakautuminen kotitalousväestössä. Nykyisellä otostutkimuksella saadaan riittävän laadukas kuva ilmiöstä vain hyvin karkealla tasolla. Näin ollen nopeuttamisen sijaan kannattaisi ehdottomasti panostaa ensin tietopohjan kehittämiseen ja mahdollistaa varallisuustietojen muodostaminen koko väestölle rekisteripohjaisesti.

Jos tietopohjan saa kuntoon, olisi tulevaisuudessa mahdollista miettiä jopa vuosittaista kotitalouksien varallisuuden tilastointia. Ilman kattavaa tietopohjaa ja riittäviä resursseja varallisuustutkimusta ei kuitenkaan ole mahdollista tehdä nykyistä useammin. Tilastokeskus selvittää kotitalouksien varallisuuden tilastoinnin kehittämisen mahdollisuutta keväällä 2021.

Lisäksi on tärkeää huomata, että kotitalouksien tulo-, varallisuus- ja kulutustilastoilla on yhteinen kansainvälisesti sovittu käsitepohja, ja niitä tulee kehittää integroidusti.

Ville Vertanen
Ylijohtaja, Kumppani- ja ekosysteemisuhteet

Tarja Hatakka
Ryhmäpäällikkö, Kuluttajat ja toimeentulo

Hannele Orjala
Osastopäällikkö, Yhteiskuntatilastot